

ІДЕНТИФІКАЦІЯ ПОТЕНЦІЙНИХ НЕБЕЗПЕК

Гринь Т. О., к.с.-г.н., доцент,
Шудренко І. В., к.с.-г.н., доцент

Постановка проблеми. Всі дії людини та компоненти середовища її існування становлять потенційну небезпеку. Будь-який об'єкт матеріального світу характеризується потенційною небезпекою, яка є його невід'ємною ознакою та універсальною властивістю процесу взаємодії людини із середовищем існування. Реалізується небезпека у вигляді потоків енергії, речовин та інформації. При існуванні певних причин виникає небезпечна ситуація, яка може призвести до небажаних для людини та середовища її існування наслідків. Ідентифікація небезпеки – процес виявлення і встановлення типу, кількісних, просторово-часових та інших характеристик небезпеки, необхідних для розробки профілактичних і оперативних заходів щодо усунення чи ліквідації її наслідків. Існує необхідність удосконалення методики ідентифікації небезпек.

Аналіз останніх досліджень. В Україні діє методика ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів [2], однак вона стосується обмеженого числа об'єктів. Для проведення ідентифікації небезпек на інших об'єктах і територіях, в першу чергу, потрібно мати чітку систему їх класифікації. На сьогодні відсутня загально визнана класифікація небезпек. Залежно від критеріїв їх групують [4, 5, 6]:

- за походженням (джерелами походження) – природна, техногенна, соціальна тощо;
- за часом прояву – імпульсні, кумулятивні;
- за локалізацією – пов'язані з космосом, атмосферою, гідросферою, літосферою;
- за наслідками – захворювання, травми, смертельні випадки, аварії, пожежі;
- за шкодою, збитками – соціальні, екологічні, технічні, економічні та ін.;
- за сферою прояву – побутові, виробничі, спортивні, шляхово-транспортні, військові тощо;
- за структурою – прості, складні, похідні;
- за характером дії на людину – активні та пасивні чинники;
- за природою дії – фізичні, хімічні, біологічні, психофізіологічні;
- за структурою – прості і похідні, які породжуються взаємодією простих.

Деякі вчені здійснюють поділ небезпек на класи, в межах яких виділяють послідовно категорії, роди, види та підвиди небезпек [7]. Пропонується також при класифікації небезпек виділяти кілька рівнів номенклатури: загальну, локальну, галузеву, місцеву (для окремих об'єктів) тощо.

Основною багатьма вченими визнається класифікація небезпек за походженням, але навіть щодо назв груп немає одностайної думки: найчастіше виділяють 4 групи (природні, техногенні, соціальні та політичні, комбіновані), трапляється поділ на 6 груп (природні, техногенні, антропогенні, біологічні, екологічні, соціальні), 3 групи (природні, антропогенні й антропогенно-природні) та ін. Також серед джерел небезпеки виділяють три групи чинників: природні, техногенні, соціальні [8]. На окрему увагу заслуговує номенклатура небезпек ВОЗ, яка містить понад 150 назв, причому як власне небезпек, так і небезпечні чинники.

Таким чином, існує необхідність розробки класифікації небезпек як основи для їх ідентифікації.

Мета, об'єкт і методика дослідження. Мета дослідження – розробка критеріїв для класифікації та ідентифікації небезпек. Об'єкт дослідження – потенційні небезпеки. Методи дослідження – аналіз і синтез, узагальнення, спостереження.

Результати дослідження. Класифікацію небезпек пропонується здійснювати за ієрархічно-фасетним принципом з виділенням п'яти таксономічних рангів: тип – клас –

відділ – група – вид. Для кожного рівня встановлюється номенклатура небезпек.

Найвищий (перший) ранг (рівень) складають типи небезпек – виділяють за походженням (джерелами) відповідно до трьох складових частин життєвого середовища – природного, техногенного та соціального: техногенні, природні та соціальні небезпеки. У разі, коли небезпеки зумовлені елементами двох або трьох джерел, небезпеки мають назви природно-техногенні, природно-соціальні та природно-соціально-техногенні небезпеки.

Другий рівень формують класи небезпек, які виділяють за сферою прояву.

Техногенні небезпеки пропонується виділяти в класи – небезпеки, пов'язані з експлуатацією будівель і споруд, устаткування, приладів, знарядь та інструментів, транспорту, використанням матеріалів і речовин тощо.

Для природних небезпек можуть виділятися класи: геологічні, гідрологічні морські, гідрологічні поверхневих вод атмосферні, біоценотичні, космічні, а в межах класів – підкласи.

Соціальні небезпеки доцільно розділити на класи: 1) злочинність, пов'язана з психічним впливом на людину; 2) злочинність, пов'язана з фізичним насиллям стосовно людини; 3) девіантна поведінка; 4) зникнення чи викрадення зброї та небезпечних речовин і матеріалів з об'єктів їх зберігання, використання, перероблення або під час транспортування; 5) конфлікти на расовому, міжнаціональному, міжетнічному, релігійному, ідеологічному, економічному ґрунті; 6) збройні міждержавні конфлікти, війни.

Третій рівень складають відділи – виділяють за причинами, що призводять до активізації небезпек [1]: 1) технічні; 2) організаційні; 3) психофізіологічні; 4) комунікативні; 5) особистісні; 6) економічні; 7) природні процеси; 8) інші.

Четвертий рівень – групи – можна виділити за уражальними чинниками небезпек. За основу доцільно взяти класифікацію небезпечних і шкідливих виробничих чинників [3]: 1) фізичні; 2) хімічні; 3) біологічні; 4) психофізіологічні.

П'ятий рівень формують види небезпек, які виділяють за наслідками: 1) аварія, катастрофа; 2) пожежа; 3) вибух; 4) отруєння; 5) захворювання; 6) травма; 7) летальні наслідки; 8) пошкодження або знищення продукції, майна тощо; 9) погіршення стану довкілля; 10) інші.

Розроблена класифікація може бути основою для ідентифікаційної картки потенційної небезпеки для певного місця, в якій також наводяться кількісні та якісні характеристики небезпеки.

Висновки. Результатами дослідження є розробка класифікації небезпек як основи для їх ідентифікації, а також форми ідентифікаційної картки потенційної небезпеки. Визначені показники для систематизації небезпек, створення їх номенклатури, визначення їх суттєвих характеристик для оцінки можливих наслідків для оточуючого середовища.

Джерела використаної інформації

1. Постанова КМУ від 30.11.2011 № 1232 “Деякі питання розслідування та обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві”.
2. Наказ МНС України від 23.02.2006 № 98 “Про затвердження Методики ідентифікації потенційно небезпечних об'єктів”.
3. ГОСТ 12.0.003-74 ССБТ. Опасные и вредные производственные факторы. Классификация.
4. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник / За ред. Є. П. Желібо. – 6-е вид. – К.: Каравела, 2008. – 344 с.
5. Безпека життєдіяльності: Підручник / О. І. Запорожець, Б. Д. Халмурадов, В. І. Применко та ін. – К.: “Центр учбової літератури”, 2013. – 448 с.
6. Зеркалов Д. В. Безпека життєдіяльності [Електронний ресурс]: Навч.

посібник. – К. : Основа, 2011.

7. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства: Навч. посібник. — К.: “Центр учбової літератури”, 2010. – 384 с.

8. Березюк О. В., Лемешев М. С. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 204 с.